

CZU: 340.13

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)

PROFESIONALISMUL ȘI INTEGRITATEA: FENOMENE ȘI PRINCIPII

Olga BACIU,
asistent universitar,
doctorandă, USM
<https://orcid.org/0000-0003-2502-8571>

SUMAR

Prezentul articol analizează relația dintre profesionalism și integritate, evidențind importanța acestor valori fundamentale în domeniul juridic și este elaborat în contextul subprogramului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” în cadrul L.C.Ș. „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova (CONSEJ 01.05.02). Integritatea este definită nu doar ca respectare a legii, ci și ca o conduită etică și morală impecabilă, fiind esențială pentru menținerea încrederii publice în justiție. Legea integrității nr. 82/2017 detaliază diverse forme de integritate, incluzând integritatea politică și instituțională pentru sectorul public și capacitatea de a acționa legal și transparent în sectorul privat. Profesionalismul, interpretat ca o conștiință profesională, este strâns legat de integritate, ambele constituind pilonii unei practici profesionale etice, consolidând încrederea și respectul în profesie.

Cuvinte-cheie: *professionalism, integritate, etică, conduită morală, încredere publică, responsabilitate.*

În statul de drept contemporan necesitatea de a fi „integru” a devenit una dintre cele mai solicitate cerințe pentru juriștii din toate domeniile de activitate. A fi „integru” implică mai mult decât să acționezi în conformitate cu cadrul legal și include în sine o conduită etică și morală impecabilă, necesitatea de a fi transparent și responsabil în toate acțiunile. Conceptul de integritate este aplicabil atât juriștilor care activează în domeniul public, cât și celor din domeniul privat. În domeniul juridic, integritatea contribuie la crearea unei culturi sociale bazate pe etică și responsabilitate și este crucială pentru menține-

PROFESSIONALISM AND INTEGRITY: PHENOMENA AND PRINCIPLES

SUMMARY

This article examines the relationship between professionalism and integrity, highlighting the importance of these fundamental values in the legal field and is developed in the context of the Subprogram “Consolidation of socio-economic and legal mechanisms for ensuring the well-being and security of citizens” within the L.C.Ș. “Comparative Public Law and e-Governance”, Faculty of Law, State University of Moldova (CONSEJ 01.05.02). Integrity is defined not only as compliance with the law, but also as impeccable ethical and moral conduct, being essential for maintaining public confidence in the judiciary. Integrity Law no. 82/2017 details various forms of integrity, including political and institutional integrity for the public sector and the ability to act legally and transparently in the private sector. Professionalism, interpreted as a professional conscience, is closely related to integrity, both of which constitute the pillars of ethical professional practice, strengthening trust and respect in the profession.

Key-words: *professionalism, integrity, ethics, moral conduct, public trust, responsibility.*

rea încrederii societății în sistemul de justiție și în profesioniștii săi.

Co-raportarea profesionalismului cu integritatea într-un context profesional și social este esențială pentru dezvoltarea sustenabilă și etică a oricărui domeniu. Această temă subliniază necesitatea unei abordări integrate în care valorile etice și profesionalismul se întâlnesc pentru a forma un fundament solid pentru practica profesională. Importanța acestei teme derivă din creșterea preocupărilor societale pentru etică și integritate, reflectând nevoia de a asigura că profesioniștii nu doar își îndeplinesc rolurile cu competență, ci și cu un înalt grad de responsabilitate morală și socială. În acest sens, explorarea fenomenelor și principiilor care guvernează relația dintre profesionalism și integritate este cruci-

ală pentru a îndruma comportamentul și deciziile într-o varietate de contexte profesionale.

Noțiunea integrității capătă mai multe forme, fiind în cele mai dese cazuri definită fie din punctul de vedere al unei calități morale, fie ca o instituție juridică, definiția și categoriile căreia sunt reglementate de cadrul normativ. În acest articol ne propunem să delimităm categoriile integrității oferite de actele normative ale Republicii Moldova și coraportul integrității cu profesionalismul.

Legea integrității nr. 82 din 25.05.2017 [3] în art. 3 oferă noțiunile mai multor categorii ale integrității. Astfel, o diviziune a conceptului de integritate este prezentat în funcție de sectorul în care activează subiectul. Legea prezintă integritatea ca un criteriu caracteristic sectorului public și celui privat, în care *integritatea în sectorul public* include în sine „integritatea politică și integritatea instituțională [...], astfel încât agenții publici încadrați în aceste entități să-și desfășoare activitatea profesională în strictă conformitate cu interesul public” [3, art. 3], și *integritatea în sectorul privat*, care reprezintă „capacitatea organizațiilor comerciale de a interacționa [...], în mod legal, transparent, obiectiv și în baza libertății concurenței” [3, art. 3].

Analizând integritatea în *sectorul public*, menționăm că aceasta prezintă simbioza *integrității politice și integrității instituționale*. Totodată, noțiunea dată de Legea integrității operează cu sintagma *interesul public*, care, potrivit aceluiași act, reprezintă în sine „un interes general de dezvoltare a bunăstării societății în ansamblu și de realizare a intereselor private legitime” [3]. Totodată, interesul public, potrivit legiuitorului, urmează a fi „garantat prin funcționarea entităților publice și private, precum și prin exercitarea atribuțiilor de serviciu ale agenților entităților date, în strictă conformitate cu prevederile legale, în mod eficient și econom din punct de vedere al utilizării resurselor” [3]. Deși noțiunea „interesul public” a fost atribuită integrității în sectorul public, din definiția acestuia observăm că el urmează a fi asigurat de entitățile ambelor sectoare de activitate, fiind un criteriu ce asigură buna funcționare ale acestora. Totodată, deși în mod direct respectarea interesului public, ca element al integrității în sectorul privat, nu este indicat, din definiție deducem obligativitatea acestuia și pentru domeniul privat.

Revenind la categoriile integrității în sectorul public, precum am menționat supra, aceasta este formată din două componente. În acest sens, potrivit art. 3 din Legea integrității, *inte-*

gritate politică reprezintă „capacitatea [...] de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției Republicii Moldova și a legii” [3, art. 3]. În sensul definiției citate, prezintă interes definiția criteriului „manifestare de corupție”, care, potrivit legiuitorului, reprezintă „actele de corupție și cele conexe lor, precum și faptele coruptibile” [3]. Deviind de la analiza noțiunilor prezentate și în vederea creării unei imagini complete ale esenței „manifestărilor de corupție”, menționăm că actele de corupție (coruperea activă, darea de mită, traficul de influență ș.a.) și cele conexe actelor de corupție (favoritismul, abuzul de putere sau abuzul de serviciu ș.a.) reprezintă infracțiuni și contravenții săvârșite în sectorul public și în cel privat [3]. Totodată, potrivit prevederilor art. 46 din Legea integrității, faptele coruptibile (tănuirea unui act de corupție, încălcarea regulilor de depunere a declarației de avere și interese personale ș.a.) constituie contravenții și abateri disciplinare [3, art. 46].

Un alt element al integrității în sectorul public reprezintă integritatea instituțională. Prin *integritate instituțională*, Legea integrității înțelege „integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici” [3]. *Integritatea profesională*, la rândul ei, este „...capacitatea agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii” [3] (și în Legea privind evaluarea integrității instituționale în redacția anului 2018 aplicabilă pentru ambele noțiuni - n.a.). Astfel, în urma analizei comparative ale noțiunilor citate supra, putem sublinia faptul că noțiunea de integritate instituțională înglobează în sine noțiunea integrității profesionale, adăugând și mențiunea de „toleranță zero la incidentele de integritate admise de agenții publici” [3].

Referindu-ne la integritatea profesională, Legea integrității specifică faptul că „liber de influență necorespunzătoare” [3] înseamnă a fi liber de o „...imixtiune în activitatea profesională a agentului public din partea terțelor persoane” [3]. De asemenea, legea vine cu precizarea că această imixtiune se manifestă prin „presiuni, amenințări sau rugăminți [...], fiind ilegală și nu este însoțită de promisiunea, oferirea sau darea,

personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin (nu întrunește elementele unei infracțiuni de corupție)” [3], având drept scop determinarea agentului public „să își desfășoare activitatea profesională într-un mod anumit” [3], integritatea fiind determinată, dacă descifrăm cele menționate și le unim într-o definiție scurtă, ca un comportament etic și legal.

Dar în același articol este prevăzut că „*incidentul de integritate* este o manifestare de corupție produsă în împrejurări reale, altă manifestare similară manifestării de corupție, produsă în cadrul unui test de integritate profesională” [3]. Prin urmare, ajungem la concluzia că legiuitorul se contrazice, integritatea profesională fiind o noțiune mai vastă decât pur și simplu integritatea (aceasta, referindu-se la prevederile actului citat, este doar o „manifestare de corupție produsă în împrejurări reale, altă manifestare similară manifestării de corupție” [3]), fără a ține cont de legalitate și respectare a eticii la care se face referire în noțiunea integrității profesionale. Așadar, este diminuată valoarea aspectului etic al noțiunii de integritate oferită de actele normative citate.

Literatura de specialitate adesea accentuează importanța valorilor etice fundamentale, precum onestitatea, responsabilitatea și respectul. Aceste principii sunt văzute ca esențiale pentru dezvoltarea și menținerea unei culturi profesionale sănătoase. Studiile subliniază rolul integrității nu doar în menținerea standardelor profesionale înalte, ci și în consolidarea încrederii publice în diverse profesii. Această interconexiune între profesionalism și integritate este considerată vitală pentru eficacitate și etică în practica profesională. Profesionalismul este unul dintre principiile care ghidează activitatea oricărei persoane care are o abordare responsabilă față de meseria pe care o face. Dex-ul definește profesionalismul ca „conștiință profesională” [2]. Conștiința, la rândul ei, reprezintă „sentiment al responsabilității morale față de propria sa conduită” [2]. Astfel, deja din aceste simple noțiuni putem observa o legătură strânsă dintre integritate și profesionalism.

Integritatea este crucială în cadrul profesionalismului deoarece servește ca fundament pentru toate acțiunile și deciziile într-un mediu profesional. Ea asigură că profesioniștii acționează nu doar în conformitate cu standardele și normele profesionale, dar și cu un cod etic strict, care include onestitate, echitate și responsabilitate. Prin promovarea integrității, se creează

un mediu de lucru bazat pe încredere, respect și transparență, ceea ce conduce la relații profesionale mai puternice, o reputație solidă și, în cele din urmă, la o mai bună calitate a serviciilor sau produselor oferite. Conceptualizarea profesionalismului și integrității implică înțelegerea lor ca valori fundamentale în etica profesională. Profesionalismul se referă la aderarea la standardele, competențele și comportamentele specifice unei profesii, evidențiind calitatea și dedicarea în muncă. Integritatea, pe de altă parte, se axează pe onestitate, transparență și consecvență în acțiuni, reflectând aderența fermă la principiile etice. Împreună, acestea formează coloana vertebrală a unei practici profesionale etice, contribuind la construirea încrederii și a respectului în orice domeniu.

Integritatea, după esența sa, reprezintă o noțiune ce se află la limitele dreptului și moralei, exact cum ar fi și profesionalismul. Aceste două categorii se intersectează în esența sa dublă. Doctorul în științe politice Bucataru I., în lucrarea „Publicitatea informației privind integritatea instituțională a autorităților publice locale de nivelul II”, menționează că „integritatea este [...] **principiul de bază al conduitei profesionale** [...], un factor de acțiune deosebit de important în contextul utilizării bunurilor și a finanțelor publice” [1, p.67]. **Conștiința juridică este un element determinant în formarea integrității magistraților și a responsabilității lor față de propria activitate profesională**, fiind sintetizată drept o finalitate psihologică a consolidării justiției ca proces. Îndatoririle care pot rezulta din principiul integrității sunt: obligația de probitate și obligația la o atitudine de demnitate și onoare [6, p.140]. Autorul Novac Tatiana susține opinia că integritatea este formată din *demnitate* și *onoare* [7, p. 53]. Făcând referire la *onoare*, ar trebui de menționat că aceasta nu își găsește reflecția în legislație, respectiv nu poate fi definită în mod legal. Astfel, ne vom exprima reieșind din opinia O. Pârțac reflectată în lucrarea sa „Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova”, potrivit căreia: „Onoarea, demnitatea și reputația profesională sunt atribute fundamentale ale omului și fără protecția lor nu putem concepe protecția [...] valorilor fundamentale ale societății” [16, p. 126]. De exemplu, conform unei definiții tipice lansate de doctrina juridică, onoarea este, pe de o parte, „aprecierea morală generală a personalității [...], reputația sa, iar pe de altă parte, autoaprecierea, sensibilitatea față de opinia pu-

blică și aprecierea socială” [15, p. 6]. Înțelegerea juridică a termenului poate fi vizată astfel: „onoarea este reflectarea [...] calităților persoanei în conștiința socială” [8, p.23]. Autorul subliniază că „onoarea cuprinde ceea ce ești, cum ești perceput de alții și, evident, cum ești perceput însăși de tine” [8, p. 23]. Onoarea este o noțiune multilaterală și „reflectă demnitatea individului în conștiința altor oameni, aprecierea sa publică” [8 p. 23]. Astfel, autorul prezintă onoarea ca „reputația pozitivă a omului” [8, p. 23] și **„aprecierea dată personalității de către societate”** [8, p.23].

Cu referire la termenul *demnitate*, Novac T. [7, p. 54] menționează că aceasta „are o atribuție nemijlocită și față de comportamentul și modul de a fi al persoanei caracterizate” [7, p. 54]. Demnitatea este definită ca „autoaprecierea personalității” [8, p. 23]. Astfel, aceasta reprezintă propria apreciere prin prisma opiniei societății față de aceasta. Anume propria apreciere (în special, cea pozitivă) permite aprecierea calităților, capacităților sale personale ca fiind unele cu importanță socială, ceea ce și formează conceptul de „demnitate”. Demnitatea reprezintă aprecierea propriei valori sociale, inclusiv în grupurile sociale din care face parte (pe ce bază sunt formate aceste grupuri, este o altă întrebare: de cele mai multe ori, e vorba despre grupuri profesionale, naționale sau religioase). Conform definiției, ea poate fi doar cu semnul „plus” - indică prezența la o persoană a unor calități pozitive, iar opinia publică este aici neesențială” [17, p. 16]. Prin urmare, integritatea, prin prisma demnității, reprezintă inclusiv **o alegere personală**, care constă în decizia de a respecta propriile principii, valori, așteptări și standarde morale.

Astfel, integritatea și profesionalismul sunt în strânsă legătură cu onoarea și demnitatea. În vederea stabilirii coraportului dintre profesionalism și integritate, urmează să determinăm esența profesionalismului. Profesionalismul poate fi considerat ca o ideologie relevantă domeniului de activitate al unui subiect al integrității. El reprezintă în sine un concept cu multiple interpretări, dar, în esență, se referă la conduita și abilitățile care caracterizează un individ competent și dedicat în domeniul său de activitate. Cadrul normativ aferent domeniului integrității operează cu categoriile „profesional”, „etică profesională” ș.a., dar nu le oferă o definiție. Literatura asociată domeniului profesionalismului este bogată, variată și substanțială. Deseori profesionalismul prezintă o definiție mult mai detaliată,

care include în sine mai multe elemente, cum ar fi capacitatea și abilitățile de formare continuă, în care profesionistul reprezintă un subiect membru al unei comunități bazate pe practici și valori comune, înzestrat cu simțul responsabilității [14, p. 1223].

Michael Bayles sugerează trei componente generale ale profesionalismului: „pregătire avansată”, care reprezintă, ca exemplu, existența studiilor superioare necesare într-un anumit domeniu; existența la individ a unei „componente intelectuale semnificative” și „abilitatea antrenată de a oferi un serviciu important societății [...] vitală pentru funcționarea organizată a societății” [9, p.27]. Potrivit literaturii de specialitate, profesionalismul presupune mult mai mult decât o funcție sau serviciu. Într-adevăr, mai multe caracteristici definitorii ale profesionalismului sunt proeminente, inclusiv altruismul, autonomia, învățarea pe tot parcursul vieții (formarea continuă), aderarea la un cod de etică și apartenența la o organizație profesională și un angajament de durată [11, p. 2].

Analizând doctrina în domeniului profesionalismului, putem concluziona că cele menționate reprezintă elemente de bază care permit determinarea subiectului ca „profesionist”. Astfel, aprofundându-ne în esența acestor elemente, putem vedea inclusiv coraportul dintre un subiect profesionist și cel integru.

Unul din criteriile enunțate este altruismul. Obligațiile profesionale includ în sine inclusiv datoria de a „răsplăti societatea” [13, p. 18], prin oferirea de servicii în domeniul public, cum ar fi sistemul judiciar, civic și educațională. Dăruirea și altruismul, cuplate cu o pasiune, permit evidențierea profesiștilor și distingerea lor de cei care pur și simplu câștigă bani. În sensul acestei noțiuni, legătura strânsă cu criteriul integrității este una mai puțin evidentă, dat fiind faptul că integritatea nu impune obligativitatea unui comportament altruist. Pe de altă parte, dedicația profesională, prin prisma principiului comportamentului integru, poate fi privită ca manifestarea instituției „avertizorilor de integritate”. Astfel, Legea integrității prevede în art.18 că subiecții „...trebuie să nu admită și să denunțe neîntârziat încercările de implicare a lor în manifestări de corupție” [3, art. 18]. Totodată, chiar dacă subiectul nemijlocit nu este implicat în manifestări de corupție, dar cunoaște despre acestea „... este în drept să depună o sesizare la conducătorul entității publice sau, după caz, la autoritatea anticorupție responsabilă, la alte autorități publice competente” [3]. Procedura de

primire, de examinare și soluționare ale acestor dezvăluiri privind încălcări ale legii, drepturile și obligațiile persoanelor care depun sesizările, măsurile de protecție a acestora, obligațiile angajatorilor, atribuțiile autorității competente de examinarea dezvăluirilor privind încălcări ale legii și ale autorităților de protecție a avertizorilor de integritate sunt reglementate de Legea privind avertizorii de integritate, nr. 165 din 22.06.2023 [4].

Autonomia subiectului, ca element al profesionalismului, este menționată frecvent în literatură ca un atribut profesional-cheie, autonomia fiind definită ca „a fi propria persoană, a fi dirijat de considerații, dorințe, condiții și caracteristici care nu sunt pur și simplu impuse din exterior cuiva, ci fac parte din ceea ce poate fi considerat sinele propriu” [10, p. 1]. Profesioniștii pot oferi servicii de consultanță și „se așteaptă să exercite o cantitate considerabilă de raționament discreționar” [13, p. 7]. Capacitatea de a-și exercita raționamentul profesional, în cadrul orientărilor generale de practică, este un semn distinctiv al profesionalismului. Co-raportând acest criteriu la cel de a fi „integru”, regăsim o prevedere în Legea integrității, care asigură activitatea autonomă a subiectului, prin neadmiterea, denunțarea și tratarea influențelor necorespunzătoare, care prevede că „în vederea asigurării servirii interesului public cu imparțialitate și obiectivitate, activitatea profesională a agentului public trebuie să se desfășoare în afara oricăror influențe necorespunzătoare” [3]. Norma citată impune indirect autonomia subiectului prin asigurarea evitării influenței asupra activității profesionale a acestuia.

Un alt atribut citat în mod constant în literatură, ca criteriul profesionalismului, este necesitatea educației pe tot parcursul vieții. Formarea continuă implică trei componente: recunoașterea schimbărilor sociale, lucrul cu diversitatea și reînnoirea cerințelor față de subiect. Profesioniștii care îmbină aceste trei componente de „practicieni reflexivi” [12, p. 10] sunt mai bine pregătiți pentru a face față schimbărilor sociale. Cu referire la subiecții integrității, obligația instruirilor obligatorii este deseori prevăzută, dar aceasta nu este o condiție de a determina integritatea acestora. În altă ordine de idei, Legea integrității, în textul art. 11, prevede că „recrutarea și promovarea agenților în cadrul entității publice se efectuează prin concurs public, conform criteriilor transparente și obiective de selectare” [3, art. 11], dintre criterii fiind menționată și „calificarea profesională” [3]. Prin urmare, deși nu în

mod direct, integritatea este legată de formarea continuă și aceasta va fi luată în considerare ca un criteriu în vederea promovării.

O caracteristică esențială a profesionalismului implică și aderarea la un cod de etică, de obicei - prin participarea la o societate profesională. În sensul acestui criteriu, legătura profesionalismului cu integritatea este una evidentă, Legea integrității impunând obligația „promovării normelor de etică și deontologie în cadrul entității publice și informarea publicului cu privire la conduita etică și profesională la care cetățenii sunt îndreptățiți să se aștepte din partea conducătorului și a agenților publici în realizarea activității profesionale” [3]. Această obligație are drept scop instituirea unui climat de încredere și respect reciproc între cetățeni și entitatea publică, urmărind scopul creării și menținerii prestigiului, sporirii prestației, eliminării birocrăției și manifestărilor de corupție din cadrul entității publice.

Finalizând analiza coraportului criteriilor de profesionalism și integritate, menționăm criteriul specific unui profesionist, care reprezintă angajamentul de durată. Cu referire la criteriul de integritate, subliniem că acesta este reflectat inclusiv în Legea integrității, și anume respectarea regimului juridic al restricțiilor și limitărilor în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu și cu migrarea agenților publici în sectorul privat. Astfel, în calitate de angajament pe durată, prin prisma integrității, evidențiem că, „pentru a asigura funcționarea entității publice în interes public și în afara conflictelor de interese, (subiecții) urmează să asigure respectarea regimului de restricții și limitări în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu, completat, după caz, cu reguli specifice fiecărei categorii de agenți publici, prevăzute în legislația specială care reglementează activitatea categoriei respective” [3]. Astfel, în afară de obligațiile generale aferente funcției deținute, subiecții integrității au și angajamente pe o durată determinată după încetarea acesteia.

Cu titlu de remarcă, am putea face și legătura cu criteriile de evaluare prevăzute de Legea nr. 26 din 10.03.2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, care prevede că subiectul supus evaluării nu corespunde cerințelor criteriului de integritate etică, dacă „în ultimii cinci ani acesta a încălcat regulile de etică și conduită profesională” [5]. Acest exemplu este un indiciu indirect

de aplicare a criteriului profesionalismului - angajamentului de durată, ce arată necesitatea asigurării respectării unor norme pe o perioadă de timp reglementată.

Concluzii

Luând în considerație cele menționate, putem concluziona că profesionalismul și integritatea sunt elemente necesare unui stat de drept contemporan care se află la limita dreptului și moralității subiecților. Demonstrarea integrității prin acțiuni consecvente și transparente consolidează profesionalismul, în timp ce aderarea la standardele profesionale promovează un comportament etic. Această interacțiune contribuie la crearea unui mediu de lucru bazat pe încredere, respect și responsabilitate reciprocă, esențial pentru succesul și sustenabilitatea pe termen lung a organizațiilor și societății în ansamblu. Aceste două criterii - profesionalismul și integritatea, deși au multe elemente ce se intersectează, considerăm, în acest sens, că ele nu se suprapun, ci se completează. Prin urmare, putem afirma că un profesionist trebuie să fie integru mereu, iar subiectul integru trebuie să fie unul profesionist. Integritatea și profesionalismul sunt interdependente, contribuind la consolidarea încrederii publice și la promovarea excelenței în practica profesională. Cultivarea unui angajament ferm față de principiile etice, recunoașterea și gestionarea conflictelor de interese și formarea continuă în etică sunt esențiale pentru susținerea acestui echilibru. Profesionalismul și integritatea se completează reciproc, fiind elemente esențiale pentru funcționarea eficientă a statului.

Referințe bibliografice

1. Bucataru I. Publicitatea informației privind integritatea instituțională a autorităților publice locale de nivelul II. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. Rezumate ale comunicărilor. 8-9 noiembrie 2018*, Chișinău. Chisinau, CEP USM, 2018, p. 67-70.
2. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită). Academia Română, Institutul de Lingvistică. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. <https://dexonline.ro/sursa/dex09> (vizitat 05.05.2024).
3. Legea integrității. Nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243.
4. Legea privind avertizorii de integritate. Nr.165 din 22.06.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr.267-270.
5. Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor. Nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72.
6. Negru A. *Consolidarea justiției în statul contemporan democratic (Aspecte teoretico-practice): Teză de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2013. 283 p.
7. Novac T. Integritatea magistrului - obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 8, p.51-55.
8. Pârțac O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf> (vizitat 07.05.2024).
9. Bayles M.D. *Professional ethics*. Belmont, CA: Wadsworth, 1989. 223 p.
10. Christman J. Autonomy in moral and political philosophy. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2003. <https://stanford.library.sydney.edu.au/archives/spr2008/entries/autonomy-moral/> (visited 07.05.2024).
11. Dyrud M.A. What Is a Professional? Oregon Institute of Technology Klamath Falls, Oregon, 2021. <https://peer.asee.org/what-is-a-professional.pdf> (visited 07.05.2024).
12. Frost N. Professionalism, change and the politics of lifelong learning. In: *Studies in Continuing Education*, 2001, vol. 23, no. 1, p. 5-17.
13. Kultgen J.H. *Ethics and professionalism*. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1988. 408 p.
14. Wilson A. ș.a. Making 'professionalism' meaningful to students in higher education. In: *Studies in Higher Education*, 2013, vol. 38, no. 8, p.1222-1238.
15. Белявский А.В. Судебная защита чести и достоинства граждан. Москва: Юридическая литература, 1966. 61 с.
16. Придворнов Н.А. Достоинство человека как основа права и демократической государственности. В: *Общая теория государства и права: Академический курс в 2-х томах, том 1 (Теория государства)*, отв. Ред. М. Н. Марченко, Москва: Зерцало, 1998, с.311-331.
17. Эрделевский А.М. *Компенсация морального вреда*. Москва: Юрист, 1996. 96 с.